

DR. FANIKA KRAJNC-VREČKO

**CERKVENE KNJIŽNICE IN LIMBUŠKA
ČITALNICA, GOJIŠČA BRALNE
KULTURE DO SREDE 19. STOLETJA**

Kongres ZBDS

Podčetrtek, 27. – 29. 9. 2017

CERKVENE KNJIŽNICE DO 1850

Tradicija knjižničarstva in bralne kulture v Mariboru:

- stare samostanske knjižnice, razpuščene v času Jožefa II. (1780-1790)
 - cerkvene znanstvene knjižnice, kjer so svoje znanje izpopolnjevali duhovniki ter drugi znanstveni delavci
 - Kapucinska knjižnica
 - Minoritska knjižnica
 - Knjižnica avguštinskega samostana
- Farne knjižnice po župniščih kot ljudske čitalnice v Slomškovem času
 - Limbuška čitalnica
 - Družba za knjige brati v Framu
 - Farna knjižnica v Slovenski Bistrici

KULTURNO ZGODOVINSKO OKOLJE V 1. POLOVICI 19. STOLETJA

- 1805: Osnovnošolski zakon predvidi uvedbo nedeljskih šol, v katerih naj bo učni jezik slovenščina.
- 1811: Na graškem liceju ustanovljena stolica za slovenski jezik – prva katedra za slovenščino, ki naj bi pomagala duhovščini in uradnikom uporabljati slovenski jezik na verskem, estetskem, naravoslovnem in kmetijskem področju.
- 1832: ustanovljena Slovenska družba (slovenopoliti) za širjenje slovanskih knjig, iz nje Vrazova slovanska knjižnica v Gradcu.
- V graškem bogoslovju delujejo kasnejši duhovniki, vzhodnoštajerski jezikoslovci A. Murko, P. Dajnko, J. Muršec, M. Glaser idr.
- 1843 izidejo Bleiweissove Novice, ki združijo slovenske pisatelje, utrdijo slovenščino kot knjižni jezik ter spodbudijo bralno kulturo med ljudstvom.

CERKVENE RAZMERE

- Duhovščina se šola in deluje v dveh škofijah, Sekovski (Gradec) in Lavantinski (Celovec).
- Državna in cerkvena uprava strogo bdita nad izdajanjem ter branjem knjig verske in posvetne vsebine (v obdobju 1818-1848 izidejo številne Currende z objavo prepovedanih knjig).
- 1822-1828 škofje priporočajo ustanavljanje „Pfarbibliotheken“ (farne knjižnice) z navodili o izboru literature.
- Lavantinski škof Zimmermann ob nastopu 1824 izda pastirski list v slovenskem jeziku, kasneje izdela katalog škofijske knjižnice. Leta 1825 izda okrožnico župnijam celjske in celovške dekanije o farnih knjižnicah.

BLEIWEISOVE NOVICE 1844: PRVE OBJAVE O LJUDSKIH KNJIŽNICAH IN BRALNIH DRUŠTVIH

- „*Koga nam je sedaj nar bolj potreba?*“
 - »Plemenitost pismenstva in zmožnost ljudstva ne leži v tem, da nekoliko sto ljudi pismenstvene izdelke umé in sad duhovniga omikanja uživa, ampak iz množice bravcov izvira.«
 - „Bukvarnice ali biblioteke za ljudstvo moramo imeti, ako hočemo na bolje iti.“
 - „V mestih bi se v kratkim prijatli našli, ki bi posodivne bukvarnice (Leihnbibliotheken) napravili in stanovníkom za majhno plačilo pot do sadu domače literature odperli.“
 - Bleiweis: „Pri nas sedaj Novice take bukvarnice nadomeste.“

NAJSTAREJŠE ZNANE KNJIŽNICE/ČITALNICE V OKOLICI MARIBORA

- 1830 Radgona: kaplan Lah posoja knjige in o tem vodi zapisnik
- 1845 Družba za knjige brati v Framu: župnik Oroslav Caf v Novicah poziva farane: „... *da napravijo v svojih farah bravnice, to je družbe za bukve brati, gder vsaki ob letu nekoliko vloži, da se vse bukve, kar jih je slovenskih, pokupijo ino po fari berejo*“.
- 1847 Družba za branje slovenskih bukvic v *Lembachi*

ANTON LAH IN LIMBUŠKA ČITALNICA 1847 – 1861

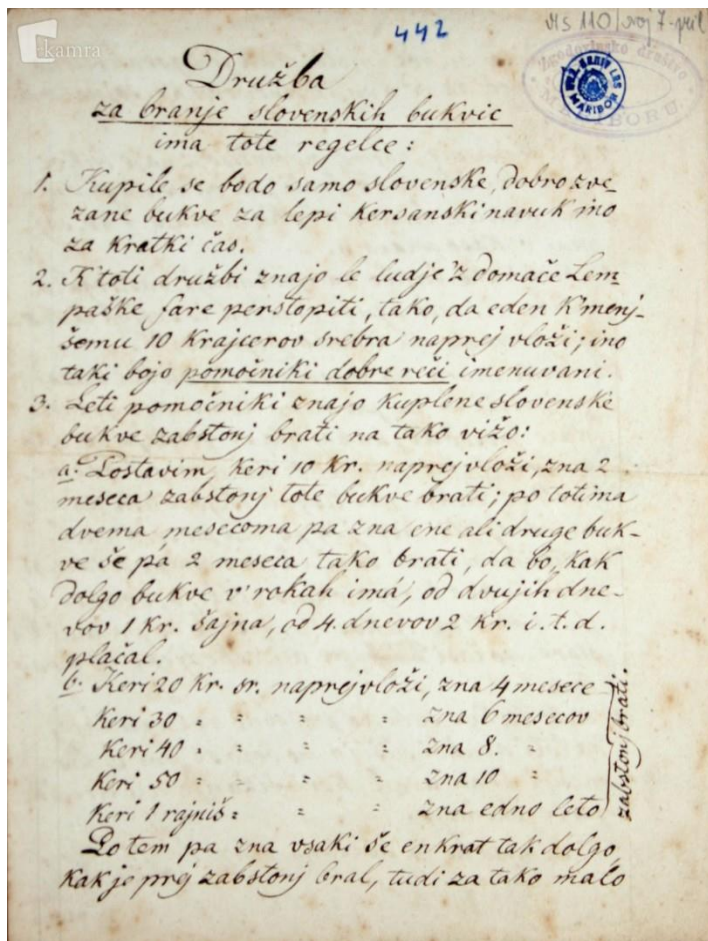
- Po prihodu za župnika v Limbuš
 - Leta 1847 ustanovi **Družbo za branje slovenskih bukvic** - čitalnico
 - knjige opremi z exlibrisom „Družba slovenskega branja v Lembachi“

- pripravi PRAVILA/REGELCE – najstarejši znani „civilni“ knjižnični red na Slovenskem.

PRAVILA LIMBUŠKE ČITALNICE

1847

○ Družba za branje slovenskih bukvic

1. Nakup in članstvo

2. Odškodnina

3. Vzdrževanje fonda

4. Članarina

PRAVILA LIMBUŠKE ČITALNICE

1847

- *NAKUP IN ČLANSTVO*
- *Kupile se bodo samo slovenske, dobro zvezane bukve za lepi keršanski navuk ino za kratki čas.*
- *K' toti družbi znajo le udje 'z domače Lemparške fare perstopiti, tako, da eden k' menjšemu 10 krajcerov srebra naprej vložī; ino taki bojo pomočniki dobre reči imenuvani.*
- *Le-ti pomočniki znajo kuplene slovenske bukve zabstonj brati na tako vižo.*
- *Postavim, kerī 10. kr. naprej vložī, zna dva meseca zabstonj tote bukve brati; po totima dvema mesecoma pa zna ene ali druge bukve še po 2 meseca tako brati, da bo, kak dolgo bukve v' rokah ima, od dvujih dnevov 1 kr. šajna, od 4 dnevov 2 kr. i.t.d. plačal.*

„ODŠKODNINA“

- *Keri pa nič naprej ne vložijo, znajo bukve le-te družbe tako brati, da od vsakega dneva, dokler bukve v' rokah imajo, 1 kr. šajna v' kaso plačajo.*
- *Keri kake bukve za spoznanje rasterga, omaže ali celo zgubi - mora is svojga lastnega premoženja škodo popraviti.*
- *Vsaki mora na posodo vzete bukve nazaj prinesti - ne pa sam komu drugemu dale posoditi; zakaj, da se gor zapiše, kdo bukve vzeme, kakšne ino gda jih vzeme. Vseli se bukve pri istem išejo - tisti jih mora odrajtati, ker jih je na posodo vzel.*

„VZDRŽEVANJE FONDA“

- *S' tistimi penezi, kere ali pomočniki ali drugi, ker bukve berejo, vkup vlažejo, bodo se lepe, koristne bukve kupovale - pa tudi stare, po časi stergane ali odškodjene popravljale.*
- *Lete bukve se bodo posebno zaznambale, da toti družbi slišijo, ino bojo se pri G. farmeštri hranjuvale, ker vižanje cele družbe na se vzemejo.*

„ČLANARINA“

- *Keri 20 kr. sr. naprej vložiti, zna 4 mesecov*
 - *keri 30 " " " " " 6 mesecov*
 - *keri 40 " " " " " 8 mesecov*
 - *keri 50 " " " " " 10 mesecov*
 - *keri 1 rajniš " " " 1 leto **zabstonj brati.***
- *Po tem pa zna vsaki še enkrat tako dolgo, kak je prej zabstonj bral, tudi za tako malo plačilo bukve imeti, kak je zgoraj rečeno, najmreč, da od dvujih dnevov 1 kr. šajna plača.*
- *V' Lembahi 14. Svečana 1847.*

ANTON LAH (1803 – 1861)

- rojen 3. 1. 1803 v Jarenini, 1817-1822 gimnazija v Mariboru
- študij filozofije Raab, Požun, bogoslovje (1824-28) Gradec
- posvečen 1827, 1828 – 1832 kaplan v Radgoni, 1837-1843 župnik v Zgornji Kungoti
- 1843 -1861 župnik v Limbušu
- službe: provizor v Zg. Kungoti, upravitelj hoške dekanije

MARIBORSKA KNJIŽNICA IN PORTAL KIBLA V SKRBI ZA OHRANITEV LIMBUŠKE ČITALNICE

- 17. 5. 2017 Mariborska knjižnica vzpostavi digitalno zbirko:

„Anton Lah in Družba za branje slovenskih bukvic v Lembahi“

V zbirki so predstavljena pravila in digitalizirane naslovnice ohranjenih knjig

<https://www.kamra.si/digitalne-zbirke/item/knjizni-fond.html>

Urednica in skrbnica zbirke mag. Nina Hriberšek Vuk
Zbirka je bila predstavljena v medijih in v podružnici
Mariborske knjižnice Pekre Limbuš.

Ohranjena zbirka Lahove družbe je živi dokaz, da se knjiga, ki živi med ljudstvom, ohrani stoletja.

FARNE KNJIŽNICE – GOJIŠČA BRALNE KULTURE

- Farne knjižnice so v pred- in pomarčni dobi odigrale pomembno vlogo na slovenskem podeželju, saj je tako knjiga bila dostopna tudi kmetu, ki zanjo ni imel denarja.
- Duhovniki, ki so knjige izposojali in jih v glavnem tudi sami kupovali, so bili hkrati tudi že knjižničarji – od njihovega izbora je bilo odvisno, katere knjige bo knjižnica hranila in jih izposojala.
- Čeprav so za farne knjižnice skrbeli duhovniki, pa zanje ne moremo reči, da so bile to cerkvene knjižnice. O slednjih lahko govorimo, ko gre za strokovno in znanstveno literaturo predvsem iz teoloških ved, čeprav so cerkvene knjižnice hranile tudi drugo znanstveno literaturo.

IZKUŠNJA IZ PRETEKLOSTI

- V času, ko se moramo na Slovenskem znova „boriti“ za ohranitev slovenščine kot učnega jezika na univerzi, lahko optimistično črpamo iz izkušnje izpred 170 let:
 - S prizadevanji za branje slovenskih knjig se je utrjeval in ohranil slovenski jezik tudi med preprostim ljudstvom.
 - Danes nas zavedanje o nuji ohranjanja in utrjevanja bralne kulture more pripeljati do splošne kulture v najširšem pomenu besede.

- *»Plemenitost pismenstva ni v tem, da nekaj posameznikov razume zapisano in uživa sadove duhovne kulture, ampak izvira iz množice bralcev.«*

o HVALA ZA POZORNOST!

